

Kieliverkosto (<https://www.kieliverkosto.fi/fi>)

Kieliä vertailemalla kohti taitavampaa kielitietoista pedagogiikkaa

---

Miten puheääni ja aksentit syntyvät? Mitä on puhuttu kieli, ja mikä on äänteiden rooli puheen oppimisessa? Miksi jotkin englannin kielen sanat ovat suomea ensikielenään puhuville niin vaikeita lausua? Foneetiikka tarjoaa vastauksia esimerkiksi edellä esitettyihin kysymyksiin erilaisista äännejärjestelmistä ja äänteiden oppimisesta erilaisissa kieliympäristöissä. Foneettista tietämystä voitaisiin hyödyntää nykyistä enemmän myös varhaiskasvatuksessa, jossa lapset ovat kielellisesti yhä moninaisempia ja kielitietoisesti vastuullinen pedagoginen toiminta on yhä tärkeämpää. Artikkelissa esitellään Turun yliopiston KiVe – Kielten vertailu kielitietoisien pedagogiikan tukena varhaiskasvatuksessa -hankkeessa kehitettyä Kielivertailu-työvälinettä, jonka tavoitteena on lisätä varhaiskasvatuksen ammattilaisten ymmärrystä eri kielten foneettisista järjestelmistä sekä kehittää heidän kykyään tukea lasten suomen kielen oppimista.

Julkaistu: 7. syyskuuta 2022 | Kirjoittaneet: Maria Tyrer, Katja Haapanen ja Juli-Anna Aerila

Johdanto

Monikielisyys on muuttanut varhaiskasvatuksen arkea ja tuonut sen kielitietoisien toiminnan keskiöön. Tämä näkyy myös valtakunnallisissa varhaiskasvatuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2022), joissa kielitietoisuus nähdään koko varhaiskasvatuksen toimintaa läpäisevänä teemana. Henkilöstön näkökulmasta tämä tarkoittaa esimerkiksi ymmärrystä kielten ilmenemismuodoista ja funktioista, kykyä havainnoida lasten yksilöllisiä kielellisiä valmiuksia sekä tehdä näiden havaintojen pohjalta kielitietoisia valintoja osana varhaiskasvatuksen toimintaa (Opetushallitus, 2022). Tutkimukset (Honko & Mustonen, 2020a, b) osoittavat, että monikielisyyden tukeminen ja kielitietoisien pedagogiikan toteuttaminen koetaan usein varhaiskasvatuksessa haasteellisena ja että kielitietoisuus sekä monikielisyys voidaan nähdä kapea-alaisesti. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi

näkemyistä, jonka mukaan kielitietoisuus on monikielisessä varhaiskasvatusryhmässä ajankohtaista vasta sen jälkeen, kun varhaiskasvatuskieli on ensin opittu (Honko & Mustonen, 2020a).

Yleisesti kielitietoisuudella tarkoitetaan kasvatuksen ja opetuksen kontekstissa sitä tietoa ja ymmärrystä, joka koskee eri kieliä ja kielimuotoja, niiden käyttöä ja käyttäjiä sekä edellisiin liitettyjä asenteita (Honko & Mustonen, 2020b). Foneettinen tieto on osa kielitietoisuutta, sillä fonetiikan peruskäsitteiden avulla on mahdollista tutustua kielten erilaisiin äännejärjestelmiin ja verrata eri kielten äänneitä toisiinsa. Kielitietoisien pedagogiikan näkökulmasta kielten äännejärjestelmien vertailu auttaa tunnistamaan, mitkä äänneet uudessa opeteltavassa kielessä ovat tietyn kielen puhujalle vieraita ja kaipaavat siksi erityistä harjoittelua. (Kielten vertailusta ks. myös Honko & Mustonen, 2018; Honko, Mustonen & Suur-Askola, 2021) Fonetikan hyödyntäminen varhaiskasvatuksen kielitietoisien pedagogiikan toteuttamisessa edistää myös lasten kotikielten näkyväksi tekemistä. Useissa aikaisemmissa tutkimuksissa (Cummins, 2001; Honko & Mustonen, 2020a) on osoitettu, että lasten ensikieliä ei arvosteta tai hyödynnetä riittävästi koulupolulla tai varhaiskasvatuksessa.

Turun yliopiston hallinnoimassa ja Opetushallituksen rahoittamassa KiVe – Kielten vertailu kielitietoisien pedagogiikan tukena varhaiskasvatuksessa -hankkeen (2021–2022) tavoitteena on edistää pienten lasten opettajien kieli- ja kulttuuritietoisien pedagogiikan osaamista sekä tutkimukseen perustuvien toimintatapojen soveltamista monikielisten lasten kielitaidon kehittämiseksi ja identiteettien tukemiseksi. Tässä artikkelissa esitellään KieliVertailu-materiaalipaketti, joka mahdollistaa lasten ensikielten vertailun suomen kieleen myös fonetiikan näkökulmasta ja joka tarjoaa materiaalia kielellisesti ja kulttuurisesti moninaisen toimintakulttuurin innovatiiviseen kehittelyyn.

Ensikieli vaikuttaa uusien kielten oppimiseen

Syntyessään ihmisellä on mahdollisuus oppia kaikki maailman kielet. Vastasyntynyt vauva pystyy erottamaan toisistaan kaikenlaisia erilaisia äänneitä ja kuuntelee ympäristönsä kieliä tarkasti. Noin puolen vuoden ikään mennessä vauvan kyky havaita muiden kuin ympärillään olevan puheen äänneitä heikkenee ja vauva alkaa havaita puhetta ensikieltensä äänneiden kautta (Kuhl ym., 1992). Vauva alkaa pikkuhiljaa myös matkia ympärillään kuuluvia äänneitä jokin tavalla. Näin syntyy äänneiden ja sitä kautta puheen havaitsemisen ja tuottamisen kyky – jokaiselle oman puheympäristönsä mukainen.

Kun lapsi muuttaa uuteen kieliympäristöön, hänen täytyy oppia havaitsemaan ja tuottamaan uudet äänneet ja sitä kautta uudenlainen tapa puhua. Suun motoriikka on mukautunut lapsen oman ensikielen tai -kielten ääntämiseen. Uutta kieltä opeteltaessa kieltä ja huulten asentoa pitää käyttää uudella tavalla. Tutkimuksiin perustuvien foneettisen oppimisen teorioiden mukaan ensikieli vaikuttaa uusien kielten oppimiseen äänneellisellä tasolla (esim. Flege & Bohn, 2021; Best, 1994; Tyler, 2019). Näiden teorioiden mukaan mahdolliset haasteet uuden kielen äänneiden

tuottamisessa ja havaitsemisessa johtuvat suhteellisista eroista puhujan ensikielen ja opittavan kielen äännejärjestelmien välillä. Toisin sanoen, jos opittavassa kielessä on äännteitä, joita ei löydy puhujan ensikielestä tai -kielistä, vaatii niiden oppiminen harjoittelua.

Suurimman haasteen kielenoppijalle asettavat ne uuden kielen äännteet, jotka muistuttavat hänen ensikielensä äännteitä, mutta ovat silti niistä erillisiä. Esimerkiksi suomen vokaali /y/ vaatii usein kielenoppijoilta harjoitusta, sillä se puuttuu monista muista kielistä ja saattaa sekoittaa tutumpaan vokaaliin /u/. Myös kahden uuden kielen äännteen erottaminen toisistaan voi vaatia erityistä harjoitusta. Esimerkiksi suomen vokaalikontrasti /ɑ-æ/, eli a-ä, puuttuu useista muista kielistä. Siksi sen tunnistaminen ja ääntäminen vaativat usein erityistä keskittymistä. Esimerkiksi sanaparit passi-pässä ja saari-sääri voivat suomenoppijalla sekoittua helposti toisiinsa. Yksittäisten äännteiden lisäksi myös muut äännteelliset piirteet voivat aiheuttaa haasteita uutta kieltä opittaessa. Esimerkiksi suomen kielelle tyypillinen äännteiden kestoero, kuten sanapareissa tuli-tuuli ja kasa-kassa, puuttuu monista muista kielistä ja vaatii siksi usein erityistä harjoitusta. Ilman harjoittelua suomen sanat tuli ja tuuli voivat kielenoppijan korvaan kuulostaa yhdeltä ja samalta sanalta.

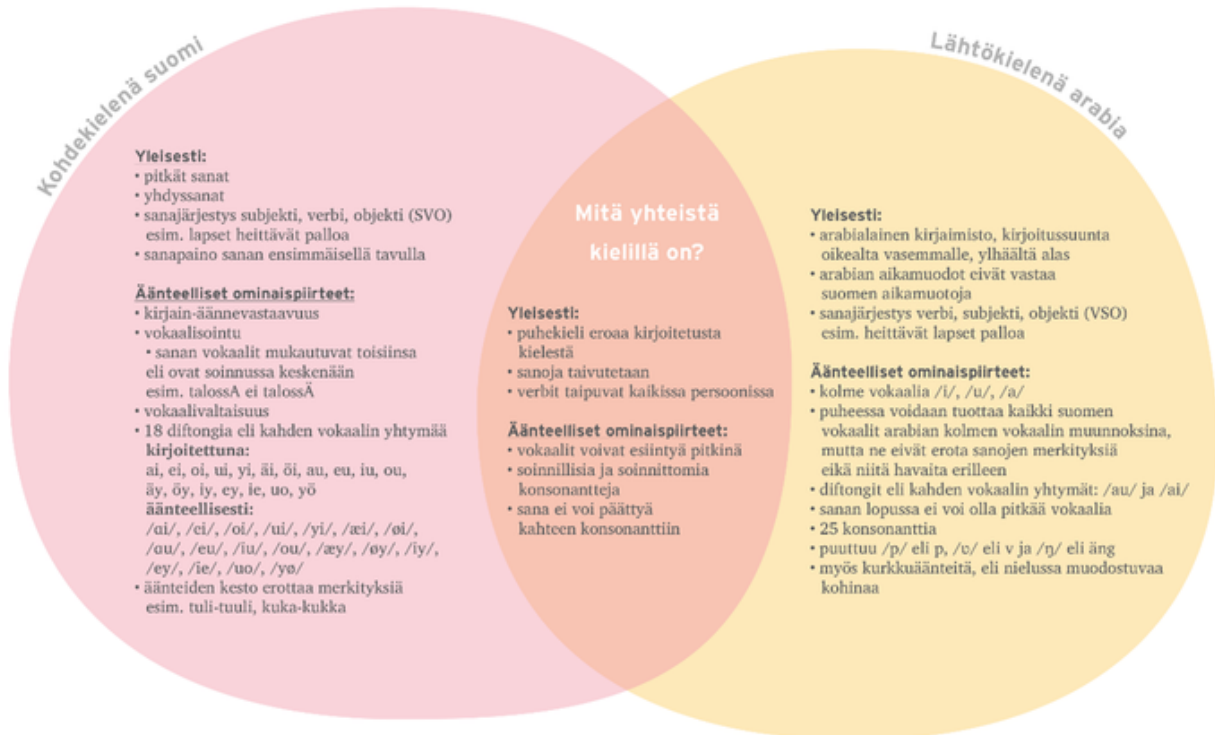
Fonetiikan asiantuntemus siirtyy varhaiskasvatuksen arjen työvälineeksi

KieliVertailu-työväline syntyi osana varhaiskasvatuksen täydennyskoulutusta.

Täydennyskoulutuksessa opettajat perehtyivät fonetiikan peruskäsitteisiin, eri kielten äännejärjestelmiin sekä kielten äännteiden vertailuun käyttäen suomen kieltä vertailun lähtökohtana. Tavoitteena oli auttaa opettajia ymmärtämään suomen äännejärjestelmän haasteet eri ensikieliä puhuvien lasten näkökulmasta sekä kehittää varhaiskasvatuksen kontekstiin sopivia, leikkiin perustuvia ja lapsia osallistavia harjoituksia suomen kielen äännteiden oppimiseen.

KieliVertailu-työväline koostuu tietopohjaisesta oppaasta ja harjoitusmateriaalista. KieliVertailu-opas sisältää yleistajuisen johdatuksen fonetiikkaan sekä yleistä tietoa Suomessa yleisimmin puhuttavien kielten äännejärjestelmistä. Oppaan materiaalin avulla henkilöstö voi verrata kahden kielen, esimerkiksi suomen ja arabian, äännejärjestelmiä toisiinsa ja tarkastella, miten kielet eroavat toisistaan äännteellisesti (ks. kuva 1.). Oppaan äännekarttoihin tutustumalla voi ennakoita, mitkä äännteet tai äänneyhdistelmät ovat suomen kielen oppimisen kannalta monikieliselle lapselle hankalimpia. Oppaassa esitellyt kielet ovat albania, arabia, kurdi (sorani), somali, mandariinikiina, thai, turkki, venäjä, vietnam ja viro. Toukokuussa 2022 oppaaseen tehtiin vielä liite, joka vertailee ukrainan ja suomen äännejärjestelmiä toisiinsa suomen kielen oppimisen näkökulmasta.

Vertailtavina kielinä suomi ja arabia

Lähteet:

Honko, & Mustonen, S. (Toim.). (2018). *Tunne kieli: matka maailman kieliin ja kielitietoisuuteen*. Finn Lectura.

Honko, M., Mustonen, S. & Suur-Askola, L.-M. (toim.) 2021. *Tunne kieli -verkkomateriaali*. Jyväskylän yliopiston Soveltuvan kielentutkimuksen keskus & Otava. Saatavilla: <https://tunnekieli.jyu.fi>.

Aho, Huhtaniemi, A., & Nikonen, M. (2016). *Fonetikkousoituksen oppiaine* (1. painos.). Finn Lectura.

Kuva 1. KieliVertailu-työvälineen oppaan avulla lukija voi vertailla esimerkiksi suomen ja arabian kieliä toisiinsa. Grafiikka: Aino Huhtaniemi. [Katso kuva isompana tästä pdf-tiedostosta.](https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2022/tyrer_ym_kuva1_liitteena_uusi.pdf) (https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2022/tyrer_ym_kuva1_liitteena_uusi.pdf)

Kielivertailu-työvälineen harjoituspaketissa on varhaiskasvatukseen soveltuvia leikkejä ja pelejä suomen kielen äänteiden harjoitteluun (ks. kuva 2.). Harjoitukset keskittyvät niihin suomen kielen äänteisiin ja äänteellisiin piirteisiin, jotka todennäköisimmin vaativat eri kielten puhujilta eniten harjoitusta. Harjoituspaketti sisältää ohjeet sekä kaikki tarvittavat materiaalit ja kuvauksen kunkin harjoituksen tavoitteista. Harjoituspaketissa oleva hakemistotaulukko tukee sopivan harjoituksen valintaa.

Kuvakorttien peikkokieli

Metsänpeikkokortit

Y-peikko: "lil lil lil lil LYY"
 Ö-peikko: "pep pep pep pep PÖÖ"
 Ä-peikko: "mum mum mum mum MÄÄÄÄ"
 O-peikko: "säs säs säs säs SOOOO"

Vuorenpeikkokortit

Y-peikko: "sus sus sus sus SYYYY"
 Ö-peikko: "hoh hoh hoh hoh HÖÖÖÖ"
 Ä-peikko: "lal lal lal lal LÄÄÄÄ"
 O-peikko: "pup pup pup pup POOOO"

Kuva 2. *Papukaija matkii peikkokieltä* -harjoitus perustuu selkeään artikulaatioon, toistoon ja matkimiseen. Harjoituksessa erilainen äänne esiintyy tuttujen toistettujen äänteiden jälkeen, minkä tutkimuksissa on todettu lisäävän opittavan äänteen kiinnostavuutta ja korostavan äänteiden välisiä eroja. Kuvitus: Jane Peltoniemi.

Koekäytön tuloksia hyödynnetään työvälineen viimeistelyssä

KiVe-työvälinettä koekäytettiin useissa varhaiskasvatusryhmissä kevään ja kesän 2022 aikana, ja se viimeistellään valtakunnalliseen käyttöön syksyn 2022 aikana. Koekäyttäjäksi osallistui yhteensä 38 kuntaa ja sitä testattiin yli 160 ryhmässä eri puolilla Suomea. Koekäyttäjien tähänastinen palaute on ollut hyvin positiivista: materiaalia pidetään hyödyllisenä (ka 4,4/5), ja koekäyttäjät aikovat jatkaa materiaalin käyttämistä ryhmissä (ka 4,6/5). Moni käyttäjästä piti käyttöönottokoulutusta tärkeänä (62 % vastaajista). Koulutukset jatkuvat syksyllä 2022. Lisäksi hankkeen verkkosivuille tuotetaan käyttöönottoa tukeva koulutusvideo.

Valmis työväline ilmestyy sähköisenä vuoden 2022 loppuun mennessä. Samaan aikaan ilmestyy myös tällä hetkellä työn alla oleva Christel Rönnsin kirjoittama ja kuvittama lastenkirja äänteiden harjoitteluun. Valmiin KieliVertailu-oppaan ja -harjoituspaketin sekä lastenkirjan voi ladata ilmaiseksi käyttöön. Tiedotusta työvälineen ja lastenkirjan julkaisusta sekä tulevista koulutuksista voi seurata verkkosivuilta www.utu.fi/kieku (<http://www.utu.fi/kieku>).

Maria Tyrer toimii Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksen KiVe-hankkeen yliopisto-opettajana ja hankekoordinaattorina.

Katja Haapanen on fonetiikan asiantuntija KiVe-hankkeessa ja työskentelee tutkijana Turun yliopiston Learning, Age & Bilingualism –laboratoriossa (LAB-lab).

Juli-Anna Aerila on Turun yliopiston äidinkielen- ja kirjallisuuden didaktiikan yliopistonlehtori ja KiVe-hankkeen johtaja.

Lähteet

Aho, E., Huhtaniemi, A., & Nikonen, M. (2016). *Fonetiikkaa suomen kielen oppijoille* (1. painos.). Finn Lectura.

Best, C. T. (1994). The emergence of native-language phonological influences in infants: A perceptual assimilation model. Teoksessa J. C. Goodman & H. C. Nusbaum (toim.). *The development of speech perception: The transition from speech sounds to spoken words* (s. 167–224). MIT Press.

Cummins, J. (2001). Bilingual Children's Mother Tongue: Why Is It Important for Education? *Sprogforum*. 19.

Flege, J. E. & Bohn, O.-S. (2021). The revised speech learning model (SLM-r). Teoksessa R. Wayland (toim.). *Second language speech learning: Theoretical and empirical progress* (s. 3–83). Cambridge University Press.

Honko, M. & Mustonen, S. (toim.) (2018). *Tunne kieli: matka maailman kieliin ja kielitietoisuuteen*. Finn Lectura.

Honko, M. & Mustonen, S. (2020a). Varhaista monikielisyttä tukemassa tukemassa – Kielitietoiset toimintatavat varhaiskasvatuksessa. *Kielitietoiset toimintatavat varhaiskasvatuksessa*. *Kasvatus*, 51(4), 439–454.

Honko, M. & Mustonen, S. (2020b). Miten monikielisyys ja kielitietoiset toimintatavat koetaan varhaiskasvatuksessa? *Journal of Early Childhood Education Research*, 9(2), 522–550. Saatavilla: <https://jecer.org/miten-monikielisyys-ja-kielitietoiset-toimintatavat-koetaan-varhaiskasvatuksessa/> (<https://jecer.org/miten-monikielisyys-ja-kielitietoiset-toimintatavat-koetaan-varhaiskasvatuksessa/>)

Honko, M., Mustonen, S. & Suur-Askola, L.-M. (toim.) (2021). *Tunne kieli -verkkomateriaali*. Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskus & Otava. Saatavilla: <https://tunnekieli.jyu.fi> (<https://tunnekieli.jyu.fi>).

Kuhl, P. K., Williams, K. A., Lacerda, F., Stevens, K. N. & Lindblom, B. (1992). Linguistic experience alters phonetic perception in infants by 6 months of age. *Science*, 255(5044), 606–608.

Tyler, M. D. (2019). PAM-L2 and phonological category acquisition in the foreign language classroom. Teoksessa A. M. Nyvad, M. Hejná, A. Højen, A. Bothe Jespersen & M. Hjortshøj Sørensen (toim.). *A Sound Approach to Language Matters—In Honor of Ocke-Schwen Bohn* (s. 607–630). Dept. of English, School of Communication & Culture, Aarhus University.

Opetushallitus (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Määräykset ja ohjeet 2022:2a. Tullut voimaan 1.3.2022. Opetushallitus.

Artikkeliin viittaaminen

Tyrer, M., Haapanen, K. & Aerila, J.-A. (2022). Kieliä vertailemalla kohti taitavampaa kielitietoista pedagogiikkaa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 13(4). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2022/kielia-vertailemalla-kohti-taitavampaa-kielitietoista-pedagogiikkaa> (<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2022/kielia-vertailemalla-kohti-taitavampaa-kielitietoista-pedagogiikkaa>)